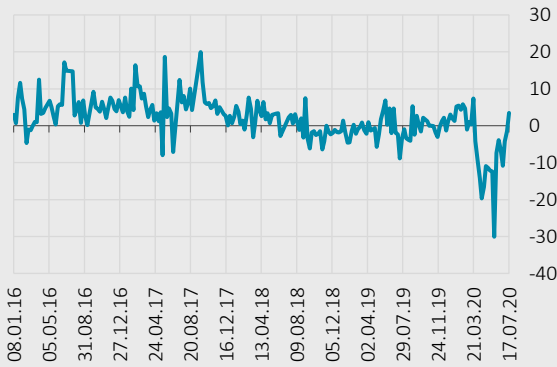

Kutu 4.1

Haftalık Ekonomik Koşullar Endeksi (HEKE)

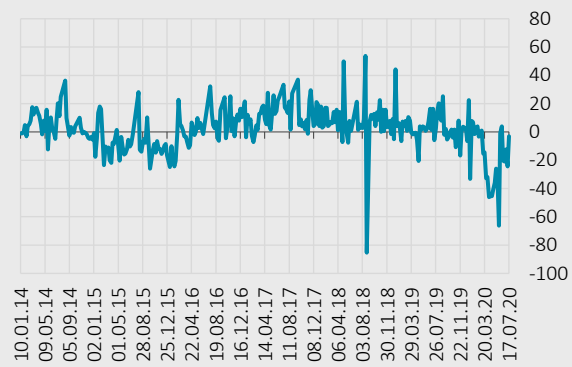
Ekonomik aktiviteye dair bilgi sunan ana göstergeler (milli gelir, sanayi üretimi vb.) gecikmeli açıklandığından, faaliyete ilişkin zamanlı bilgi edinebilmek için yüksek frekanslı göstergelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda, anketler ve finansal göstergelerden yararlanılabileceği gibi, günlük olarak izlenebilen elektrik tüketimi ve dış ticaret istatistikleri gibi veriler kullanılarak iktisadi faaliyete dair erken sinyaller alınması mümkün olabilmektedir (Grafik 1 ve 2). Nitekim TCMB bünyesinde takip edilen yüksek frekanslı veriler salgın hastalığın etkilerinin Nisan ayının ortalarında belirginleştiğine ve Mayıs ayıyla birlikte dipten çıkışın başladığına işaret etmiş; gecikmeli olarak Temmuz ayı ortasında açıklanan sanayi üretimi ve ciro endeksleri Mayıs ayı içerisinde alınan bu sinyalleri teyit etmiştir.

Grafik 1: Elektrik Tüketimi (Haftalık, Yıllık % Değişim)

Kaynak: TEİAŞ.

Grafik 2: İhracat (Nominal, Haftalık, Yıllık % Değişim)

Kaynak: Ticaret Bakanlığı.

Farklı göstergelerden elde edilen bilgilerin en uygun biçimde toplulaştırılarak iktisadi faaliyete dair sağlıklı çıkarımlar yapabilmek özellikle salgın döneminde daha da önem kazanmıştır. Bu doğrultuda pek çok merkez bankası haftalık göstergeler türeterek kamuoyuyla paylaşmaya başlamıştır (ABD ekonomisi için Lewis vd. (2020) ve Almanya ekonomisi için Eraslan ve Götz (2020)). Bu kutuda, Türkiye’de iktisadi faaliyeti takip edebilmek üzere oluşturulan Haftalık Ekonomik Koşullar Endeksi (HEKE) tanıtılmaktadır (Çelgin ve Günay, 2020).

Veri ve Yöntem

HEKE için iktisadi faaliyetin seyrine dair bilgi verme potansiyeline sahip yüksek frekanslı reel ve finansal veriler kullanılmıştır. Bu kapsamda seçilen krediler ile banka ve kredi kartıyla yapılan harcama verileri haftalık; Kariyer.net iş ilanı sayısı, elektrik tüketimi, ihracat ve ithalat verileri ise günlük frekansta takip edilebilmektedir. Günlük frekanstaki akım veriler ilgili haftanın günlük değerleri toplulaştırılarak haftalık frekansa çevrildikten sonra tüm değişkenlerin haftalık frekansta yıllık yüzde değişimleri hesaplanmıştır. Ayrıca, değişkenlerde dini ve resmi tatillere denk gelen dönemlerde takvim etkilerinin ana eğilimi bozmaması için ilgili haftanın öncesi ve sonrasındaki haftaların eğilimleri kullanılarak düzleştirme yapılmıştır. Bu işlem, yakın dönem sonuçlarını fazla etkilememekte ancak geçmişteki yüksek oynaklıkların düzeltilmesini sağlayarak yorumlamayı kolaylaştırmaktadır. HEKE, veri kısıtı nedeniyle 2014 yılından itibaren hesaplanmaktadır.

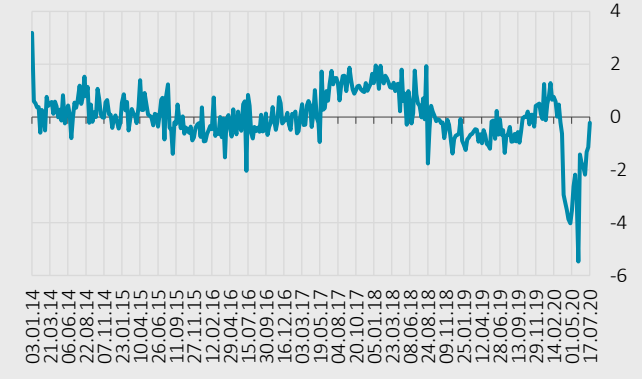
Endeks oluşturulurken, Fed tarafından salgın hastalığın ABD ekonomisine etkilerini izlemek için geliştirilen Weekly Economic Index (WEI) yöntemi benimsenmiştir (Lewis vd., 2020). WEI, tüketim, üretim ve işgücü piyasasına ilişkin on değişkenin haftalık frekansta yıllık yüzde değişiminin temel

bileşeni (principal component) alınarak oluşturulmuştur. HEKE, Lewis vd. (2020) çalışmasına benzer şekilde haftalık göstergelerin yıllık yüzde değişiminin ilk temel bileşeni olarak hesaplanmaktadır. HEKE hesaplandıktan sonra çeyreklik ortalaması alınarak, GSYİH büyümesi ile ilişkilendirilmektedir.

Bulgular

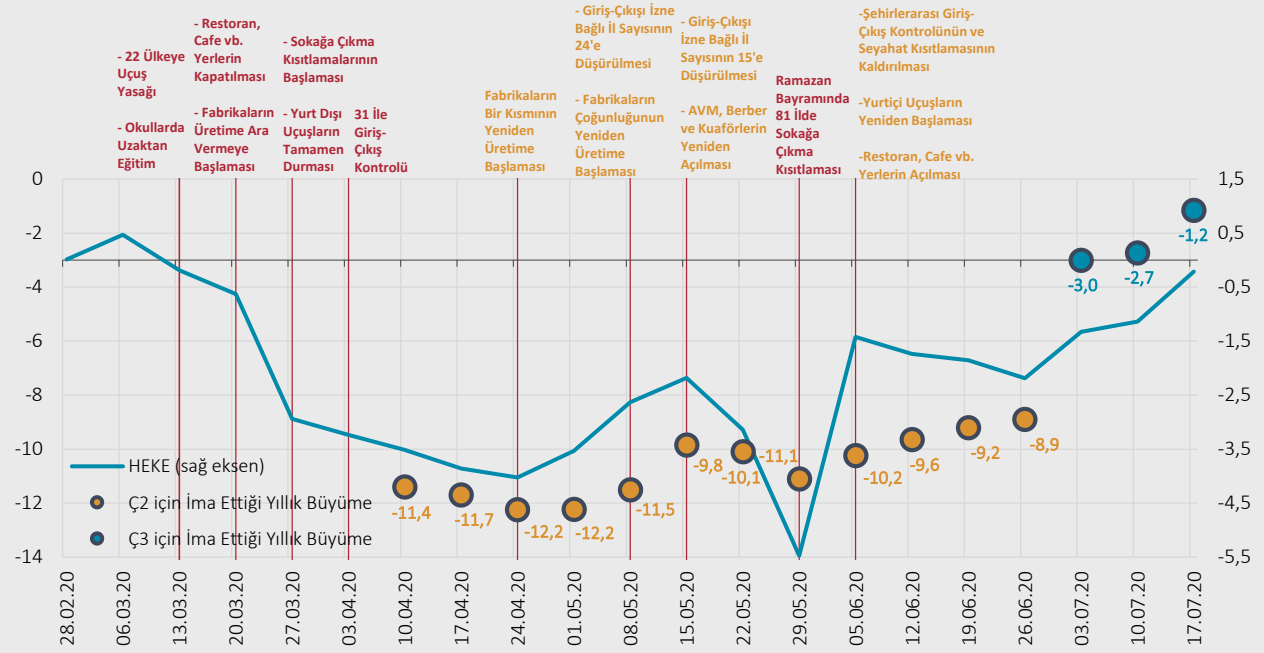
HEKE'nin hesaplanan değerleri Grafik 3'te sunulmuştur. Endeks, ortalaması sıfır ve standart sapması bir olacak şekilde sunulmaktadır. Böylece, endeksin aldığı değerler, ortalamasından kaç standart sapma düşük/yüksek olduğuna işaret etmektedir. Endeksin son değeri, ekonomik koşulların ortalamadan 0,2 standart sapma daha düşük olduğuna işaret etmektedir. Koronavirüs salgını ve alınan tedbirlerle Mart ayı ortasından itibaren sıfırın altına gerileyen endeks, Ramazan Bayramı'nda ülke genelinde uygulanan 4 günlük sokağa çıkma kısıtlamasının etkisiyle 29 Mayıs haftasında en düşük seviyesine ulaşmıştır. İkinci en düşük seviyesi ise 24 Nisan haftasında gözlenmiş ve bu haftadan sonra endeks artışa geçerek iktisadi faaliyette dipten çıkış hareketinin başladığı sinyali vermiştir.

Grafik 3: Haftalık Ekonomik Koşullar Endeksi (HEKE)

Kaynak: Yazarların kendi hesaplamaları. Son Gözlem: 17 Temmuz 2020

Grafik 4: Haftalık Ekonomik Koşullar Endeksi ve Önlemler Çizelgesi

Kaynak: Yazarların kendi hesaplamaları.

Son Gözlem: 17 Temmuz 2020

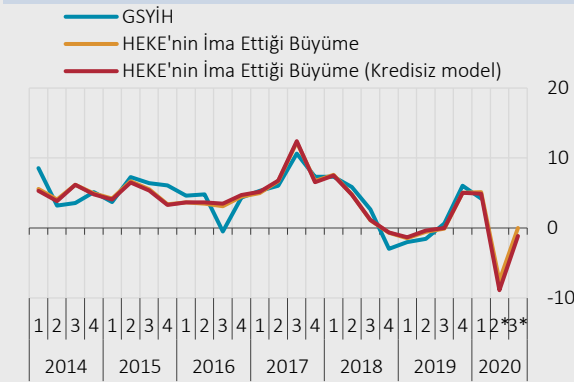
Grafik 4'te yakın dönem gelişmelerini mercek altına almak için HEKE'nin Mart başından itibaren haftalık gelişmelerle birlikte çizdirilen grafiği sunulmaktadır. Hareketlilik ve seyahat kısıtlamalarının getirilmesi, fabrikaların üretime ara vermesi ve işyerlerinin faaliyetlerini geçici olarak durdurması gibi tedbirlerin etkisiyle endeksin Mart ayının ikinci yarısından Nisan ayının sonuna kadar belirgin bir düşüş kaydettiği görülmektedir. Vaka sayılarındaki düşüşü takiben kısıtlamaların hafifletilmesi ile birlikte endeks Mayıs ayının ilk yarısında yönünü yukarı çevirmiş ve toparlanmanın başladığı

yönünde sinyaller vermiştir. Mayıs ayının ikinci yarısındaki geçici önlemlerin etkisiyle gerileyen endeks, Haziran ayında normalleşme adımlarının kapsamının genişletilmesi ile birlikte artış eğilimine girmiştir.

HEKE'nin iktisadi faaliyetlerdeki gelişmelere dair verdiği sinyali daha iyi yorumlayabilmek için GSYİH'nin takvim etkisinden arındırılmış yıllık büyümesi ve HEKE'nin çeyreklik ortalaması arasında bir regresyon analizi yapılmıştır. Model tahminleri, ikinci çeyrekte milli gelirin sert bir şekilde daralacağı ancak üçüncü çeyrekte belirgin bir toparlanma kaydedeceğine işaret etmektedir (Grafik 5). Son olarak 17 Temmuz verileriyle hesaplanan endeks, takip eden dönemdeki veri akışıyla daha olumlu bir noktaya gelebilecektir.

Bununla birlikte, endekste yer alan göstergelerin hizmetler sektörü gelişmelerini tam olarak yansıtamıyor olabileceği ve ikinci çeyrek özelinde hane halklarının artan elektrik tüketimi nedeniyle işyerleri tarafından tüketilen elektriğin daha zayıf seyrettiği gibi değerlendirmelerle bu tahminler üzerinde aşağı yönlü riskler bulunduğu not edilmelidir. Bunun yanı sıra, ikinci çeyrekte daha belirgin olmak üzere kredi-büyüme ilişkisinin farklılaşabileceği düşüncesiyle haftalık endeks kredi verileri dışlanarak sadece iktisadi faaliyete doğrudan gösterge olan değişkenlerle yeniden hesaplanmıştır. Kredi verileri dışlanarak oluşturulan HEKE, ikinci çeyrekte GSYİH'deki daralmanın bir miktar daha derin olabileceğini ima etmekle birlikte yukarıda belirtilen aşağı yönlü riskler bu gösterge için de geçerliliğini korumaktadır (Grafik 5).

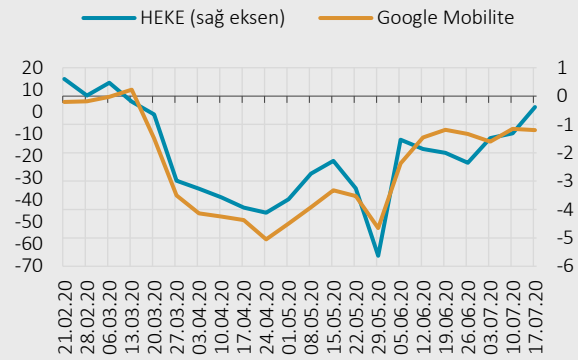
Grafik 5: GSYİH (Takvim Etkisinden Arındırılmış, Yıllık % Değişim) ve HEKE'nin İma Ettiği Yıllık Büyüme

Kaynak: TÜİK, Yazarların kendi hesaplamaları.

* Tahmin

Grafik 6: HEKE ve Google Mobilite Endeksi

Kaynak: Google, Yazarların kendi hesaplamaları.

Son Gözlem: 17 Temmuz 2020

Sosyal hareketliliği azaltıcı önlemler ve bunların gevşetilmesi faaliyetin seyrinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Nitekim, salgın hastalığın etkilerinin küresel ölçekte izlenebilmesi için mobil cihazlardan elde edilen Google mobilite endeksi ile HEKE arasında görece yüksek bir korelasyon gözlenmektedir (Grafik 6).¹ Haziran ayı itibarıyla kısıtlamaların büyük ölçüde kalkmasıyla hareketliliğin arttığı ve bu durumun ekonomik koşullarda iyileşmeye işaret ettiği görülmektedir. Bu çerçevede, normalleşme adımlarının etkisinin üçüncü çeyrekte daha belirgin şekilde hissedileceği ve iktisadi faaliyetlerdeki toparlanmanın devam edeceği öngörülmektedir.

¹ Hareketlilik verileri alışveriş-eğlence, market-eczane, işyerleri, parklar, ulaşım noktaları ve konutlar olmak üzere altı kategoride 3 Ocak-6 Şubat 2020 dönemine göre yüzde değişimi göstermektedir. Hareketlilik endeksi, ilk üç kategoriye ilişkin verilerin toplulaştırılmasıyla oluşturulmuştur.

Kaynakça

Çelgin, A., & Günay, M. (2020). Weekly Economic Conditions Index for Turkey, TCMB, devam eden çalışma.

Eraslan, S., & Götz, T. (2020). Weekly activity index for the German economy, Deutsche Bundesbank. <https://www.bundesbank.de/en/statistics/economic-activity-and-prices/weekly-activity-index>.

Lewis, D., Mertens, K., & Stock, J. H. (2020). US economic activity during the early weeks of the SARS-Cov-2 outbreak (No. w26954). National Bureau of Economic Research. <https://www.newyorkfed.org/research/policy/weekly-economic-index>.